

Havanna: Fidel Castro beszél

Vihar a cukornád ültetvények fölött

Jean Paul Sartre

Castrót Jolginban láttam először — diákköltőzetben. Egy kaszárnyát alakítottak át iskolává¹, s az ünnepségen ő öltötte magára elsőként a diák-formaruhát. Nagy késéssel érkeztünk; amint autónk kiért a városból, a járművek és gyalogosok elképzzelhetetlen kavargásba jutottunk: a magángépkocsik és taxik egyaránt díjmentesen közlekedtek mindkét irányban. A teherautók tömve voltak

gyerekekkel; a járművek — mint mondani szokás — csak „lépésben” haladhattak.

Körülöttünk mindenfelé egész családok voltak, ünneplőbe öltözve. A férfiak

¹) Castróék feloszlatták a reguláris hadsereget; helyette felfegyverezték a népet, miliciát szerveztek. A kaszárnyákat átalakították iskolákká.

kon könnyű cubai ing, amelyet nadrágon kívül viselnek, s majdnem térdig ér. Nagyok és kicsinyek egyaránt széleskarimájú szalmakalappal védekeztek a tűző nap ellen, s ez a szalmakalap a városi lakosság szemében a sarlónál is sokkal kifejezőbb jelképe a mezei munkának. Mindenki vidám volt, becézgettek, tréfáltak; mindenki várt *valamire*. Mire? Hogy meglássák Castrót, természetesen, hogy esetleg megérinthessék, mint ahogy az asszonyok gyakran meg is szokták érinteni, hogy ily módon részesüljenek rendkívüli érdemeiből és a nagy boldogságból.

GYERMEKEK TÍEZREI A STADIONBAN

Végre kijutottunk a kavargásból, és Buiókunkat egy Paccard és egy Chevrolette között hagytuk. „Erre”, mutatta az utat egy felkelő katona. Ekkor tűnt el a stadion.

A lépcsőzetes lelátókon, alattam, több ezer gyermek, lenn a játéktéren pedig több tízezer. A gyermekeknek ebben a hullámzó tengerében, mint valami roz-zant bárka imbolygott valami tribün-féle: néhány száz deszka volt vékony oszlopokra szegezve, amelyek talán még egy nappal előbb az erdőben álltak.

Castro kívánsága volt ez, aki beszéd közben minél közelebb akart lenni ifjú hallgatóhoz. Egy vékony, meglehetősen ritka, foghíjas kerítés volt az egyetlen védelem a hatalmas gyermekhullámmal szemben, amely állandóan ostromolta a szónoki emelvény tartóoszlopait. Egy magas, erős katona beszélt ennek a hullámzó gyermektömegnek; csak a hátát láthattam; ő volt.

„Erre”. Egy fiatal, egyenruhás katona tört utat előttünk, és vezetett bennünket lefelé a lelátó lépcsőin. Az első sorban áthaladtunk egy gyaloghídon, és máris a felkelők között találtuk magunkat. Castro befejezte üdvözlő beszédét. Gondterhelten látszott; még két beszédet kell tartania a mai nap folyamán. A legfontosabb a legutolsó: a munkások szakszervezetében kell beszélnie Havannában, és rábírnia a munkásokat, hogy mondjanak le keresetük egy részéről az első beruházások javára, s ezzel indítsák el az iparosítást. Érezte azonban, hogy hangja egyre rekedtebb lesz. Ezért igyekezett mindezt minél előbb bevégezni, és sikerült is beszédét néhány perccel előbb befejeznie, mint ahogy ter-

veztek. Úgy látszott, hogy minden befejeződött, de másfelől minden kezdődött előről. A gyerekek egy teljes negyedórát minden erejükből kiáltoztak, mint a háborodottak.

FIDEL ZAVARBAN VAN

Castro várt, s mintha meglehetősen kényelmetlenül érezte volna magát; tudta, hogy a kubaik szeretik a hosszú beszédeket, s azt is, hogy ebben neki is része van; tisztában volt vele, hogy ezáltal nem elégítette ki őket.

Ezért a fenti mulasztást azzal igyekezett pótolni, hogy tovább maradt az emelvényen.

Akkor vettem észre, hogy két fiatal hallgatója — nyolc-tíz évesek lehettek, semmi esetre sem nagyobbak — egyszerűen a csizmájához ragadt: a szőkehajú kislány a jobb lábához, a barna kisfiú pedig a bal lábához. Lassan-lassan a gyermekcsereg és Fidel között valami különös kapcsolat jött létre. Mintha többet vártak volna, azt, hogy ezt a találkozást valamilyen tettel megpecsételjék.

A tett pedig már itt volt: a béke koszorúval díszített kaszárnya mögöttünk. Ezt a tettet azonban már olyan régen bejelentették és várták, hogy elvesztette az újnak minden varázsát. A diákok tulajdonképpen nem is tudták, mit akarnak, talán csak annyit, hogy egy igazi ünnepi aktsussal fénnyel vessenek arra a múltra is, amely egyre inkább halványodik az ígéretes jövőendő ragyogása mellett.

Fidel pontosan megérezte ezt, és szinte zavartan állt; ő, aki minden forradalmi tettébe egész egyéniségét viszi bele, most meglepetten tapasztalta, hogy olyan helyzetbe került, amelyben csak egyszerűen jelen van, szinte télenül. Hóna alá nyúlt a kisfiúnak, aki kullancsként tapadt csizmájához, és felemelte; csak ekkor vette észre, hogy a kicsi szakadatlanul kiáltoz valamit.

— Mi baj, mit akarsz? — kérdezte Castro.

— Gyere el hozzánk — kiáltotta — gyere el a mi falunkba!

— Valami baj van nálatok?

A gyermek sovány, ragyogó szeme mélyen ül arcában; látszik rajta, hogy még nehezebben fognak győgyulni a régi rendszer által ejtett sebek, mint azok, amelyeket a nemzet örökölt. Magabiztosan válaszolt:

— Nincs semmi baj, Fidel. Azért mégis gyere el hozzánk!

El tudom képzelni, hogy százszor álmódott erről a találkozásról, s most nem tudta, mit tegyen. Megérinteni? Igen. Megérinteni a csizmáját, a kezét; és aztán? Egyszerre erős vágyat érzett, hogy *kihasználja* ezt az embert, aki erős karjában tartotta, hogy valamit kérjen és kapjon tőle. Nem számításból. Ez a kis arc oktanen forró vágytól lángolt, amint a széles fej és szomorkás ajkák fölé hajolt. És úgy tűnt, hogy maga Castro is tudatosan kívánta ezt a kis drámát.

CASTRO, AZ AGITÁTOR

Castro megígérte a gyermeknek, hogy egyszer el fog menni. Ez nem üres ígéret volt. Hova nem megy ő el? Hol nem járt már eddig? Aztán letette a gyermeket a földre.

Tétovázva és kissé komoran szemlélte az egybegyűlteket. Mozdulataiból arra lehetett következtetni, hogy el akarja hagyni az emelvényt. Visszahúzódott a korláttól, de nem szállt le az emelvényről, zavartnak és határozatlannak látszott. Aztán visszatért. A kisfiú reszketett és sírt. Fidel vigasztalta:

— Hát nem mondtam, hogy elmegyek?

Hiába. A gyermekek ismét kiáltozni kezdtek, és olyan erőteljesen ostromolták a tribünt, hogy attól lehetett tartani, csakugyan elsodoriák. A felkelő katonák — mintegy száz férfi és nő, lapáttal és puskával felfegyverkezve —, akiknek el kellett volna vonulniok díszmenetben az emelvény előtt, ahogy sem tudtak utat törni maguknak. Castro csak állt, tanácstalanul, a gáttalan lelkesedés e tengere fölött. Végül elvette az egyik szalmakalapot, amelyet egy gyerek nyújtott felé, és határozott, komoly gesztussal a fejére illesztette. Azért hangsúlyozom ezt, mert igen ritkán esik meg ilyesmi: Castro ugyanis megveti a demagóg gesztusokat és komédiázásokat. Ő tulajdonképpen jelképes tettet vitt véghez a valóságos helyett, mert valóságosra nem volt lehetőség. A szalmakalap azonban hamarosan eltűnt az ő fejről, egy pillanatra Gevara² fején lehetett látni, majd végsőül, nem tudom, hogyan, az én fejemre került. Aztán itt is maradt, mert nem volt hátforságom hozzá, hogy levegyem. Majd teljesen váratlanul valóságos menekülés kezdődött a lehető legnagyobb rendetlenségben. Minden határozottabb ok nélkül, Castro a szó szoros értelmé-

ben szökött, menekült; a felkelés vezetői pedig utána, szintén futva menekültek és kapaszkodtak felfelé a lépcsőzetes lelátókon.

EGYENRUHÁS FIATAL ASSZONY: SELIA, A HÓS FELKELŐ

A karnevál első szombatján végignéztük a nép felvonulását és játékeit.

Reggel ötkor aludtam el. Két óra múlva Franki rázott fel álmomból, és közölte velem, hogy 7.15-kor értünk jön Fidel. Pontosan a jelzett időben értesítettek telefonon, hogy doktor Castro³ vár rám a hallban. Nem voltam még kész. De alig tíz perccel később már siettem lefelé a lépcsőházban.

Castro nem volt a hallban, mintha a márvány és a csillárok fénye megállította volna a küszöbön. Kinn állt az erezs alatt kifeszített vászonponyva előtt, egyik lábát a terasz utolsó lépcsőjén nyugtatva. Tőle jobbra egy egyenruhás asszonyt pillantottam meg — Selia-t, a titkárnőjét. Ő vezette a felkelőket a hegyekbe, miután partraszálltak, aztán ott is maradt, és velük harcolt. Igen híres felkelő.

Sietve odaléptem Castrohoz, hogy bossánatot kérjek. Köszöntött, de komor maradt. A mi késésünknel sokkal inkább bosszantotta, hogy a tolmács nem volt itt. Arkochát, a tolmácsot nem értesítették idejében, és most keresgéltek mindenfelé, mi meg várakoztunk. Kissé kellemetlen érzéssel szemléltem ezt a ráncolt homlokú őriást, aki rám sem nézett. A felkelők egészen egyszerű egyenruháját viselte: inget és szürkészöld nadrágot; a lábán fekete csizma; mindez tiszta, de már viseltes. Hajadonfótt volt; figyeltem kócosan dús, gesztenyebarna haját; bajusza és szakálla már nem olyan dús, s mindez alig változtat valamit jellegzetes külsején. Azt gondolná az ember, hogy mindez pusztán véletlen rajta, s csak egyetlen rendeltetése van: hogy a forradalomnak valamilyen különös jellegzetességet kölcsönözzön.

² Gevara — híres felkelő. Castro legmeghittebb embere, egyébként orvos. A legértékesebbnek ismerik a felkelők közül. Sartre írta róla, hogy a harcok idején egy írtában — míg csapatát keresztül-kasul vezette Cuba vidékén — negyvenöt nap alatt mindössze tizenegyszer étkezett.

³ Fidel Castro egyébként jogász.

Mutattak egy régi fényképét, amelyen még fiatal csupaszkepű volt, de itt is ugyanaz az ember. Amiről mindig és mindenütt megismerném, az a ferde vonalú arcú, a hosszú orr, amely az erős homlok alól ível előre, a széles és lapos arc, a piros és vastag ajak, amelyet gyakran összezár a gond, a harag és az elkeseredés, de amely időnként mosolyra is húzódik. Láttam boldogtalannak és haragosnak, de gőgösnek, erőszakosnak soha. Kissé buja kifejezést talán akkor öltenek ezek az ajkak, ha görcsösen szorítják a vastag szívat.

A FÜRDŐK LÁTOGATÁSA TOBBÉ NEM TILOS A SZEGÉNYSEGNEK

Miután Arkochának üzenetet hagytunk arra vonatkozóan, hogy hol leszünk, elindultunk; mert minden kellemesebb volt ennél az oktalan és feszült várakozásnál. Az angolul folyó beszélgetés lassú volt, és hosszas szünetek ékelődtek bele.

A tengerparton hajtottunk, halványszínű homokos úton. 1950 előtt a tengerparti fürdőhelyeket az ott épült villákkal vásárolták, s egyetlen cubai szegényember sem léphetett ezekre a homokos partokra. A felszabadulás után a fürdők népi tulajdonba mentek át.

Castro még mindig rosszkedvű volt, de közölte, hogy néhányat megmutat ezekből a fürdőkből, elsősorban Varaderót, a legnevezetesebbet, amely mintegy száz kilométerre van Havannától. Ismét egy félreértés: mit mutatják nekem ezeket a fürdőket, gondoltam magamban. Én más dolgokat várok Castrótól.

De Castro — ezt ebben a pillanatban tudnom kellett volna — egyik ellenőrző körútján volt jelen esetben 1957 előtt az idegenforgalom — különösen a téli hónapokban — a sziget egyik legfőbb jövedelmi forrása volt. A háború alatt a látogatók száma csökkent. Cubát több millió dolláros károsodás érte. A forradalmi kormány sokat tett az idegenforgalom fellendítése érdekében; egyelőre eredménytelenül. Az ország azonban nem mondhat le a téli látogatókról.

A továbbiakig a kormány arra törekszik, hogy fejlessze a belső turizmust. Mindenekelőtt azon fáradozik,

hogy a népszerű, a mindenki számára hozzáférhető nyaralási lehetőségeket használják ki. Azzal, hogy ezt a szegény munkások számára lehetővé teszik, akik előtt ez a fajta élvezet eddig ismeretlen volt, egyben a belső piac kiterjesztésére is törekcsenek. Ezen a téren azonban szinte mindent előlről kell kezdeni: szabályos kampányt kell folytatni abból a célból, hogy a népet nyaralásra, a szigeten való utazgatásra serkentsék.

De íme, mi mindent nem tudtam eddig: akármit is csinál Castro, a cubai kormány elnöke, mindig egyszerre több okból is teszi.

Amikor engem meghívott egy séfára a szigeten, felhasználta az alkalmat, hogy felülvizsgáljon bizonyos folyamatban lévő munkálatokat. De így is lehet mondani: amikor úgy határozott, hogy megtekint némely turisztikai létesítményt kihasználta az alkalmat, hogy legszebb oldaláról mutassa be nekem Cubát.

LANGYOS A LIMONÁDÉ

Alig haladtunk tíz kilométert, máris láttam, mennyire komolyan veszi ezt a feladatot, mint egyébként mindent. Autókn megállt. Egész sor új épület és berendezés közt találtuk magunkat, amint leszálltunk a homokra: vasbetongombák emelkedtek a magasba, amelyek a nap ellen is védelmet nyújthatnak, aztán kabinok, elárúsító fülkék betonból.

Az ismert és közkedvelt fürdő hiszen nyúlt el a víz mellett, de üres, kihalt volt. Senkit sem találtunk itt, kivéve a három alkalmazottat: két nőt és egy férfit. Az egyik nő a kabinokra ügyelt fel, a másik a söntésnél ült, a férfi pedig valami gondnok fője lehetett. Mindhármán igyekeztek meggyőzni bennünket — látszott, hogy szilárdan hiszik, amit állítanak —, hogy még aznap érkeznek munkások. „Sokan?” „Néhányan”. Castro ismét ekkomorodott. Mindent saját szemével akart látni: a törülközőket is. Nekünk mutogatta, de tulajdonképpen ez mód volt arra, hogy mindent maga is személyre vegyen. Végül limonádéval kínált bennünket.

De alighogy ajkához érintette a poharat, visszatette az asztalra, és ennyit mondott: „Langyos”. Tekintete elkomorodott, mintha csak nehezen tartaná

vissza haragját. Megértettem a gondolatát: „Hogy jarjanak ide szívesen az emberek, ha nem nyújtunk nekik megfelelő kényelmet?”

Mintna azonban a két asszonyt ez nem nagyon izgatta volna. Tudomásul veték meitatlankodását, de továbbra is a legtermészetesebben viselkedtek, mintha feddő szavai rájuk egyáltalán nem vonatkoznának.

— Nincs hűtőszekrényük? — kérdezte Castro.

— Hogyne volna, nem is egy — válaszolta a kiszolgálónő. — Csakhogy nem működnek.

— Jelentették ezt a felelős vezetőnek?

— Természetesen, még a múlt héten. S nem is olyan nagy hiba az — folytatta családias hangon. — Egy szerelő mind rendbehozná két óra alatt.

— És nem intézkedett senki a javításról?

Válat vont:

— Tudja már, hogy megy az ilyesmi.

Ekkor fogtam fel — de elég homályosan — annak az értelmét, amit néhány nappal előbb „közvetlen demokráciá”-nak neveztem.

AKI NEM TESZ MEG MINDENT, AMIRE KÉPES, AZ SEMMIT SEM TESZ

A kiszolgálónő és Castro között egy csapásra kialakult a beszélgetésnek és értekezésnek egy közvetlen módja; a nő hanghordozásával, vállvonogatásával kinyilvánította, hogy egyáltalán mincseinek illúziói, a miniszterelnök pedig — aki egyben a felkelők vezére is volt — minden köntőfalazás nélkül beszélt a kiszolgálónő előtt, és nyíltan arra ösztönözte, hogy tiltakozzék.

„Ez az ember agitátor” — gondoltam az első percben.

— Mutassa csak — mondta.

A nő megmutatta a hűtőszekrényt. Valahol nem volt érintkezés szerinte; ott a bibi. Castro tüzetesen megvizsgálta a szerkezetet, éppen csak hogy nem szedte teljesen szét.

Mikor végezetül a fiatal nő felé fordult, kemény szavakat mondott, de mindnyájan tisztában voltunk vele, hogy ez a szigorúság nem a nőnek szól.

— Az ilyenfajta mulasztás, mint ez is, önmagában nem jelent semmit, mindenkivel megeshet, hogy langyos limonádét iszik, de ez a jelenség a forradalmi öntudat hiányát bizonyítja; ha nem nyújtjuk a népek minden fürdőhelyen a legtöbbet, amit lehet, azt a nép úgy fogja értelmezni, hogy egyáltalán nem akarjuk, hogy ide jöjjön, s nem is fog

jönni. De ismétlem: aki nem tesz meg mindig és mindenütt mindent, amire képes, sőt még ennél többet is, az tulajdonképpen nem tesz semmit.

Az utolsó mondatot csak úgy elmorogta, én azonban feljegyeztem:

— Mondják meg a munkavezetőknek, hogyha nem néznek utána a maguk dolgának, velem gyűlik meg a bajuk.

Már régen, még a földreformmal kapcsolatban felfogtam e totális gondolatok erejét: Castro, szerintem, igen öntudatos ember, akinek a nézetei mindent felölelnek. Elég volt megfigyelnem, amint azon a kihalt fürdőhelyen szenvedélyesen vizsgálgatta azt a hűtőszekrényt, hogy megértsem: olyan ember ő, aki mindent a legapróbb részletekig alaposan kikutat. Azaz, hogy minden esetben elválaszthatatlanul összekapcsolja az egészet a részletekkel.

Még egy autó állt meg mögöttünk: megérkezett a tolmács és a riporter.

Castro ismét jókedvre hangolódott, de nem azért, mert most már angol helyett spanyolul beszélhetett, hanem azért, mert parasztokkal találkozott.

Egy keresztúton haladtunk. Balra tőlünk, egy magaslaton akadályt pillantottunk meg: cubai-inges emberek egy csoportja figyelt bennünket a szalmakalapok alól. Egy női hajtűhöz hasonló kellemetlen kanyarban az autó lassított, mert közben még emelkedő is volt. Egy férfi azon nyomban felugrott a kocsni elülső részére, a motor tetejére. Meg kellett állnunk, ha nem akartuk elgázolni az embert. A kocsni megállt, és a parasztok azonnal körülvették. Az ajtók kinyíltak: a szalmakalapok és a fekete fejek Castro felé hajoltak. Hosszadalmas magyarázkodás következett: a szövetkezetiek kérték Castrót, hogy látogassa meg őket, ő pedig azzal védekezett, hogy tovább kell mennie. Aztán megmagyarázták, szövetkezetük arra büszke, hogy eléje futottak az időnek: még meg sem kapták az INRA⁴ tervét.

⁴ INRA — országos intézmény, mely a földreformot lebonyolítja. Élén Jimenez áll. A felkelők egy vezére. A földreform éve: héttagú családnak 27 hektár földre van szüksége. A cukornád ültetvényeket azonban nem darabolták fel: szövetkezeteket alakítottak, melyekben a szövetkezetek tagok társuládonosok. Mivel azonban a cukornáddal évente csak négy hónapig tart a munka, az ültetvények körül azelőtt nem volt semmiféle település: idénymunkások dolgoztak itt. Az ország egész területéről. Most tehát Castróéknak falvak egész sorát kell építeniük, vagyis a szövetkezetek tagokat saját ültetvényükre telepíteni. A falvak építését is az INRA vezeti. Itt kell elmondanunk: a híres cubai mulatókat és játékbárlanokat Castróék államosították s a törvény szerint azok jövedelmét a falvak építésére fordítják — az INRA útján.

de már több mint egy hónapja hozzáláttak a városi munkásokkal a falu felépítéséhez, s egy hónap alatt el is készülnek.

— Gyere, Fidel, gyere. Gyere, nézd meg, mit csinálunk!

Castróra esett a tekintetem, amint az autó mellett állt: homlokát összeráncolta, és arcáról inkább bizalmatlanságot, mint lelkesedést lehetett leolvasni. Nagy léptekkel haladt át az úton, az akadályt csak úgy elhárította maga előtt, mi meg a nyomában haladtunk; a magas, szálas parasztok engem is körülvettek, úgy-hogy elvesztettem szemem elől Castrót. Egyszerre elcsattant a hangja: feddés és elkeseredés szólt belőle:

— Hol a falu? Hol ez a falu?

A parasztok zavarban voltak és visszahőköltek. Mindenki rászzegezte tekintetét, ő pedig a vékony vasbeton-falú viskókat néztek, amelyek a poros út mentén sorakoztak. Szomorú arccal fordult a parasztok felé:

— Hát nézzétek — mutatott a sűrű épületekre —, nézzétek csak, őket; hisz nektek kell azokban laknotok, szerencsétlenek!

— Ez azt jelenti — mondta sértődött hangon egy ifjú —, rosszul tettük, hogy idő előtt elkezdtük a munkát? Te mondtad mindig, hogy időt kell nyernünk...

— Nem tettétek rosszul — mondta Castro.

Tétovázott.

— Adjatok egy pálcát.

Hoztak neki egy faágat. Megpróbált vele valami tervrajzfélét karcolni a porba. Eldobta az ágat:

— Adjatok egy darab papírt és egy fekete krétát.

Sietve hoztak neki egy darab kartonpapírt és egy darab szemet.

— Jó. Most idenézsetek.

Hasrafeküdt a földre; a bal könyökére támaszkodva beszélt, miközben jobb kezével széles vonalakat húzott a kartonpapíron. Lehajoltam, mint mindenki. Megértettem: nem az INRA tervét rajzolta le nekik; ők attól már úgy eltávolodtak, hogy nem is tudtak volna hozzá visszatérni, ha csak le nem rombolnak mindent, amit eddig építettek. Castro ezért — azzal a szenvedéllyel, amit minden helyzetben megfigyeltem nála — igyekezett a tervet hozzáidomítani az itteni helyzethez. Végül felvette a fejét és átnyújtotta a vázlatot.

— Megértettétek?

Cubai szövetkezeti paraszt

Nagy figyelemmel szemléltem őket. Hogyan fogadják majd ezt a pót-tervet? A szemük ragyogott — beláttam, hogy megértették, mégpedig gyorsabban és jobban, mint én. Castro megmagyarázta nekik a körbe építkezés lényegét, de mindenekelőtt, ahelyett, hogy az INRA tervre utalta volna őket, talált egy közéletűt az ő számukra, amely csak itt érvényes, és tekintetbe veszi az eddigi erőfeszítéseket. Elég sok időt vesztek ugyan, de ennek ellenében különös figyelemre tartják magukat érdemesnek;

egyszóval: megértették, hogy az óriás, aki ott feküdt a porban, szereti őket.

Még azon a délutánon eltávolodtunk a tengertől. Akkor, s éppen a kölcsönös követelések tükrében fedeztem fel az államfő és a földművesek közötti emberi viszony lényegét.

Castro jelt adott, és az autó lekanyarodott az útról a szántóföldre. Úgy dobált bennünket jobbra-balra, mint egy bárka, amely a barázdák és kövek mozdulatlan fekete hullámain úszik. A messzeségben, mint valami fenyegetés, túskebokrok látszóttak, amelyek, ha nem vigyáznak, ismét elburjánozhatnak az egész szigeten; mintha pókok készülének előzönlenni a földet: látszik a mozdulatlan fekete lábuk, s csak az időt várják.

Egy hét-nyolc tagú munkáscsoportnál álltunk meg. Mögöttük valamilyen mezőgazdasági gép, jobbra a szövetkezet autója. Látták, hogy jövőnk, s egy pillanatra sem gondolták, hogy más valaki lehet, mint Castro.

Nyomban magával ragadott mindenkit a lelkesedés: üdvözlő beszédekkel kezdődött. Érdekes azonban, hogy ő csak az üdvözlés szívélyességét hangoztatta. Ezek az emberek még nem ismerték egymást, sohasem fogtak kezét, a megismerkedéshez mégsem volt sok formáságra szükség, mert valamennyien egy családhoz tartoznak, és azonosak az érdekeik.

A TRAKTORSZAKÉRTŐ ELÉGEDETLEN

Castro komoly hangon üdvözölte őket, azok pedig így: „Jó napot, Fidel!” Aztán mindjárt kérdezgetni kezdett:

„Mennyit? Mikor? Mért nem dolgoznak többet? Miért nem haladnak gyorsabban?” Köntörfalazás nélkül válaszoltak: azért, mert a feladatokat helytelenül osztották fel, vagy azért, mert egyes fontos és nehéz munkákat illetéktelenekre bízta. A legöregebb köztük, egy negyven év körüli ember, akinek a halántékán már szürkéllett a haj, a többiekre hivatkozott, mint tanúkra: ő ért mindnyájuk közül legjobban a traktorhoz, javítani is tudja; ezt már bizonyította a felelős vezetőnek is, az mégis egy olyan embert állított erre a fontos helyre, aki alkalmatlan.

— Bizzák csak rám azt a traktort, majd én megmutatom neked, mit tudok — mondta Fidelnek.

Castro ilyen esetekben két tűz között érzi magát: a közvetlen megoldások iránti hajlamtól és a hierarchia mindenemű megnyilatkozása elleni természetes lázadástól vezetettve, olyan helyzetekbe kerül, ahol elkerülhetlenül vetődik fel a hibák helyszínen való orvoslásának szükségessége; könnyen el tudom képzelni, amint így szól: „Menj a traktorra!” De az a hierarchia, amelyet ezenmód törne le, tulajdonképpen a földreform végrehajtására létrehozott Nemzeti Intézet hierarchiája, azé az INRA-é, amelyet ő maga alakított, s amelynek munkájával lényegében igen elégedett.

Érdekes, ő tisztában van azzal, hogy a nézeteltérések állandó tényezője éppen ő maga. Valóban, mert állandóan járja az egész szigetet, mert az emberek lépten-nyomon találkoznak vele, s az összes munkáscsoportok egész természetesen elvárják tőle, hogy személyesen oldja meg problémáikat; mert miért is keressék az első vagy másodfokú hatóságokat, ha itt van kéznél a legfelső. Természetes, nincs ellenére, hogy minden cubai mint saját felkelői büszkeségét és személyes hatalmának megnyilatkozását hordja szívében azt a lehetőséget, hogy ügyes-bajos dolgait a kormányfővel szemtől szemben intézheti el. Ugyanakkor azonban, mivel képtelen eleget tenni a rengeteg követelménynek, nem áll módjában az országépítés minden részletét személyesen ellenőrizni, hivatalokat és intézményeket hoz létre, és azért akarja, hogy a hierarchia megmaradjon.

A TE ÉLETED A MIENK, NEM A TIED!

Láttam, amint Castro titkárnője, Selia jegyzett valamit a noteszébe. Tudtam, hogy Castro érdeklődni fog a helyzet felől: nem fogja tovább tűrni, hogy a munkaerő helytelen elosztása gátolja a folyamatban lévő harcot.

De ugyanakkor azt is láttam: ez nem fogja arra ösztönözni, hogy elítélje a felelős vezetőket, akiket egyébként nem is ismer.

— Forduljanak közvetlen előljáróikhoz!

Egy fiatalabb ember mindjárt tiltakozott:

— Éppen ők azok, akik a hibát elkövették, elképzelhetetlen, hogy azt elismerjék.

— Menjete el vele a területi vezetőhöz — felelte türelemmel Castro.

Mindjárt megéreztem, hogy most már menne innen: elhatározta, hogy vizsgálatot indít, értesíti majd Jimenezt (az INRA igazgatója), de nem akart nyíltan a bírálók mellé állni s bárki felett is ítélni. Hirtelen felugrott az autóra, otthagya a meglepetéstől elnémult munkásokat. Amint én is felmásztam a kocsira, láttam, hogy elsuhant mellettünk egy teherautó, és aztán eltűnt a porfelhőben.

Hátra arc! Mögöttünk az előbbi parasztok hadonásztak a kezükkel. Kátyuból kátyuba ugrált a kocsink vagy három kilométeres szakaszon. Egyszerre csak elzárták előttünk az utat: asszonyok, gyerekek, öregek áthatolhatatlan tömör falat alkotva, szilárdan elhatárolták, hogy nem engednek bennünket tovább.

Ugyanaz a szövetkezet volt, amelyhez a méltatlankodó traktorszakértő és társai is tartoztak. Kiáltoztak: Fidel, Fidel, állj meg!

Kénytelenek voltunk ismét megállni: kezdtem megérteni a taktikát. Amint megállt a kocsi, azonnal körülvették. Nagy hőség volt, alig kaptunk levegőt; láttam a kezeket és a kocsi fölé hajló arccokat, szinte éreztem forró leheletüket.

Fidel morgott. Arkocha elmondta, hogy jövetelünk hírért az a teherautó hozta meg. Majd gondterhelt arccal hozzátette: „Ez így lesz most egész úton, ráfizettünk”.

NEM TUDTUNK ELMENEKÜLNI

Az asszonyok a kocsi fölé hajoltak, kezüket előre nyújtották: egyesek csak meg akarták érinteni, mások viszont igyekeztek kihívni a kocsiból.

— A népek az a kívánsága, hogy jöjj, és nézd meg a mi falunkat — mondta egy idős asszony méltóságteles hanghordozással.

Fidel engedett. Mellesleg, más válasza nem is volt. Kiszállt, mi pedig követtük. Láttam, amint magas természetű, széles vállával kiemelkedik a tömegből, bár szorosan körülvették. Ismét rosszkedvűnek, határozatlannak, sőt tanácstalannak látszott.

— Elmegy a falu széléig — tájékoztott bennünket Selia —, aztán majd megkísérli elvágni a dolgot és megszökni: legyenek a kocsi közelében, hogy mindjárt felugorhassanak rá, ha kell.

De bizony nem volt alkalmunk a szökésre. Az úton, amelyen jöttünk, hatalmas porfelhő kerekedett, közeledett felénk, majd leszállt, és akkor kibontakozott belőle egy kopott autó, amely a mienk mögött állt meg. Mindjárt megismertük a hét embert, akik a kocsiban összepréselődtek: az előbbi parasztok voltak, akikkel Castro vitatkozott. Ők is látták a mellettünk elrobogó teherautót, s ebből tudták, hogy asszonyaik időben értesültek Castro jöveteléről, fel fogják tartóztatni, tehát utolérhetik. Készek voltak folytatni az abbahagyott beszélgetést.

CASTRO TÚLJÁRT AZ IFJAK ESZÉN

És folytatták. Castro — bár nem szívesen, de nem is haraggal — felvette újra a beszéd fonalát. Mondhatom, csakhamar úgy éreztem magam, mint aki alól kilövik a lovát: Arkocha nem volt mellettem.

A beszélgetésbe fiatalabb emberek is bekapcsolódtak, meg néhány öreg is. A hangnem mindig ugyanaz: barátságosan feszült, minden engedékenységgel nélkül. Akkor valaki olyan megjegyzést tett, ami zavarba hozta Castrót. Egy pillanatra gondterhelt kifejezést láttam arcán. Aztán igen hangosan, de nem haragosan beszélt. Az idősebbek az ő partjára álltak, s az úgy ilyenformán lezárult. Tapsoltak neki, és hagyták, hogy megszökjék.

Arkocha a kocsiban ezt mondta:

— Mindent egybevetve, szó volt sok mindenről, meg semmiről.

Castro felénk fordult, és azt mondta:

— Túljártam az eszükön.

— Hogyan? — kérdeztem.

— Hát íme. A beszélgetésben szóba került a rizs is. Előírtuk, hogy mennyit kell termelni egy kabalerián, egy fiatal pedig rámtámadt, hogy az ő apja idejében kétszer ennyit termeltek.

Nevetett.

— Jimenez és munkatársai bizonyára tudják, miért korlátozták a termelést: én nem tudtam. De teljes bizalommal vagyok az INRA iránt. Ha ők a rizs termelését száz százalékkal csökkentették, bizonyos, hogy a korábbi tapasztalatok erre intették őket. A fiataloknak azzal jártam túl az eszükön, hogy az öregekhez fordultam:

— No és?

— Nekik aztán eszükbe jutott: ha az általunk előírt mennyiségnél többet termelnek, a rizs vízenyős lesz és élvezhetetlen.

CSAK HADD SZÓRAKOZZANAK

Selia az elülső ablak fölötti tükörbe nézett: „Még mindig követnek bennünke”, mondta. És csakugyan, mikor visszaneéztem, láttam azt a hét parasztot az autóban.

— Ez egy kicsit olyan nekik, mint a vadászat, szórakoztatja őket — mondta Castro. — Mindenesetre, ma vasárnap van...

Abban a pillanatban kocsink ismét leállt, fogságba esett. Újabb falu, újabb szövetkezet. Ezek nem követeltek semmit: néztek és tapsoltak. Valamit mégis: utat nyitottak és előre tuszkoltak. egészen az autó ajtajáig, egy hosszú, fehér reverendás papot. Nagy zavarban volt.

— Mire vár most? — biztatták. — Most beszéljen, itt az alkalom, ne szalassza el...

A lelkész ugyanúgy szólította, mint mindenki: Fidel, s nagyon gyorsan beszélt. Élete legfőbb gondolatát kellett elmondania, az idő pedig sürgetett. Igazi paraszt profilja volt, nagyon hasonlított nyájához. Kellemes zengésű, kissé fáradt hangja igazi mély kultúrára engedett következtetni. Ezen a környéken már vagy húsz éve folytatott kutatásokat német geológusokkal és más szakemberekkel, akiket nagy tekintélyeknek tartott, és a nevüket is megemlítette. Szilárd meggyőződése, hogy itt a talaj igen sok nyersolajat rejtget, s ennek feltárásához azonnal hozzá lehetne látni, annál is inkább, mert ő tökéletesített és az itteni körülményekhez alkalmazott bizonyos modern eszközöket. Megjegyeztem utolsó szavait:

— Fidel, én biztos vagyok abban, amit mondok. Ha hiszel nekem, adjál egy milliót. Ha két éven belül nem keresi meg Cuba ennek a kétszerezését, lövess agyon!

Castro elmosolyodott. Már megfigyeltem, hogy sohasem vállalt kötelezettséget, de Selia jegyez. Az a hét paraszti kiszállt kocsijából, hogy folytassa a már kétszer abbahagyott beszélgetést. A falut azonban jobban érdekelte a papja, mint az ő problémáik. Vissza is vonultak, mert nyilván látták, hogy nem nyújtanak nekik támaszt az itteniek. Visszatértek oda, ahonnan jöttek, mikor mi tovább indultunk. De itt meg kell jegyeznem valamit, ami igen meglepett: Castro egyetlen alkalommal sem tiltotta meg nekik, hogy kövessék.

Elmaradásukat nem is valami nagy megkönnyebbüléssel vettük tudomásul: az a lelketlen teherautós ugyanis riadóztatta az egész útszakaszt.

Miután elváltunk a falusi lelkésztől, megkérdeztem Castrót:

— Mi a véleménye arról, amit ez mondott?

— A nyersolajról? — kérdezte. — Mért ne. Komoly kutatások már régen kimutattak földgáz-rétegeket ezen a vidéken.

Még folytatni akarta, de valaki ismét leállított bennünket. Ezúttal csak egyetlen ember volt, egy néger: hatalmas, dühös ember. Szinte kiugrott egy fal mellől egyik kisvárosban, és egyenesen a kocsink felé tartott.

Tenyérével nagyot ütött a motorházra:

— Nagyon elővigyázatlan vagy — kiabált dühösen Castróra. — Vigyázz az életedre, mert az nem a tied, hanem a miénk! Mit ülsz itt az első ülésen? Nem gondolod, hogy így rádlőhetnek vagy beleszaladhatsz egy teherautóba? És mi lesz akkor mivelünk? Szépen leszünk, bizony. Hanem ülj te szépen hátra Seliliával, ezeket pedig, akik itt elvesztették magukat a hátsó ülésen, ültessd előre, tedd ezt meg nekem⁵.

— Ezek az én vendégeim — mondta mosolyogva Castro.

A néger vállat vont.

— Mit bánom én, sétáltasd őket kedvedre, de ha valakinek meg kell halnia, inkább ők legyenek azok.

Közben már gyerekek rohantak felénk kiáltozva. A néger észrevette ezt, és hihetetlenül udvarias mozdulattal kitért az utunkból.

— Eredj — mondta —, siess, nem akarlak tartóztatni.

Fidel szívből elmosolyodott, a néger szintén mosollyal válaszolt, de újjával fenyegetett. Az autó megugrott, újabb kalandok, erőszakos feltartóztatások, viták, tárgyalások és barátságos búcsúzások elé indultunk.

Hússzor fojtogató gyűrűben szorongatva, hússzor megmenekülve, szinte csodálatos módon, Simone de Beauvoire és én szorongva néztük a napot, ezt a hatalmas véres paradicsomot, amint a paradicsom sorok mögött lebukni készült.

(Folytatása a következő számunkban)

⁵ Cubán a négernek teljes emancipációját is Castróék mozgalma hozta. Castro felkelő seregeinek főparancsnoka is néger.